

przeważa tematyka średniowiecza oraz zakonna. Niewykluczone, że profil czasopisma dyktowały względy bezpieczeństwa, to jest obawa przed możliwością interwencji cenzury szalejącej na wszystkich obszarach życia naukowego i kulturalnego. Ale też „dzięki” temu historiografia polska wzbogaciła się o wiele cennych artykułów monograficznych na tematy, które być może w bardziej sprzyjającej atmosferze naukowej nigdy by nie zostały podjęte. Wiele numerów ma charakter monotematyczny, szczególnie cenione wśród młodszych adeptów historii szukających kompendium wiadomości w ściśle określonych blokach tematycznych. Tak powstały rocznicowe numery diecezjalne (m.in. diecezji katowickiej – „Nasza Przeszłość” 1975, nr 44) i biograficzne. Godne podkreślenia jest także to, że wszystkie artykuły zamieszczone na łamach „Naszej Przeszłości” mają charakter opracowań monograficznych; redaktorzy konsekwentnie unikają publikowania „zarysów” i „szkiców”.

Już od kilku lat w gronie historyków zajmujących się historią Kościoła na Śląsku trwają dyskusje nad celowością powołania do życia osobnego periodyku naukowego. W tej chwili tematyką śląską (kościelną) zajmują się tylko dwa tytuły polskie: „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” i „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” oraz jeden niemiecki – „Archiv für schlesische Kirchengeschichte”. Należy rozważyć myśl skoordynowania i zjednoczenia wysiłków badawczych w dziedzinie śląskoznawczej. Jubileusz „Naszej Przeszłości” jest dobrą ku temu okazją.

Ks. Jerzy Myszor

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 2004, t. 37, z. 2, s. 302–304

„Rocznik Teologii Katolickiej” 2003, t. 2, Uniwersytet w Białymstoku. Katedra Teologii Katolickiej, 164 s.

Na rynku wydawniczym ukazał się drugi tom „Rocznika Teologii Katolickiej” (2003), organu naukowego Międzywydziałowej Katedry Teologii Katolickiej Uniwersytetu w Białymstoku. Układ treści periodyku jest tradycyjny dla tego typu wydawnictw: artykuły, materiały oraz sprawozdania i recenzje. Na tom składa się 5 artykułów, 2 publikacje o charakterze materiałowym oraz 8 sprawozdań i recenzji. Periodyk niniejszy ma charakter teologiczny, pastoralny i historyczny. Tematyka, zwłaszcza artykułów, jest ilustracją spektrum działalności oraz zainteresowań naukowych pracowników katedry i białostockiego środowiska teologicznego w ogóle.

Omawiany numer poświęcony jest głównie problematyce małżeństwa i rodziny traktowanej z pozycji teologicznej, socjologicznej i pastoralnej. Bp prof. dr hab. Edwarda Ozorowski, autor artykułu *Małżeństwo jako związek mężczyzny i kobiety*, omawia zagadnienie w trzech blokach tematycznych. Wychodząc z pojęcia samotności, przedstawia odniesienia człowieka do świata przyrody, do drugiego człowieka i do własnej śmierci. Następnie zakładając, że płciowość jest współczynnikiem integralnej osobowości, autor przedstawia odrębności mężczyzny i kobiety:

wyodrębniające oraz ubogacające i dopełniające. Kolejnym omawianym zagadnieniem to jedność dwojga osób: w duchu, w człowieczeństwie i w ciele, która wyraża się w płciowym zróżnicowaniu małżonków. Artykuł ks. Józefa Zabielskiego *Sytuacja rodziny w Polsce dziś* przedstawia skomplikowaną problematykę rodziny polskiej w kontekście współczesnych zagrożeń społecznych i uwarunkowań materialno-bytowych, kondycji społeczno-moralnej i stanu prawno-demograficznego. Mimo niezbyt optymistycznych perspektyw, w części dotyczącej stanu prawno-demograficznego autor pozwala sobie na umiarkowany optymizm. Pozycja rodziny w dotychczasowym polskim prawodawstwie, które – zdaniem autora – bywa raczej martwą literą, teoretycznie jest stabilna. Rzeczywistość wskazuje jednak na spadek liczby zawieranych małżeństw, odkładanie ich zakładania na późniejszy wiek i wzrost liczby rozwodów. W tym kontekście optymistyczne są fakty informujące o względnym w ostatnich latach spadku liczby rozwodów z powodu zafunkcjonowania w Polsce w związku z konkordatem instytucji separacji małżeńskiej. W tym kontekście argument o słabej przepustowości sądów z orzekaniem spraw małżeńskich jako znak poprawy w tej sprawie jest nieprzekonujący. Jako kontrargument można przytoczyć fakt szczególnego tłoku w sądach w sprawach orzekania rozwodów. Więc usprawnienie funkcjonowania sądownictwa sprzyjać będzie procesowi dalszego wzrostu liczby cywilnego rozwiązywania małżeństw. W tym kontekście widoczne są w perspektywie przyszłości dwa niewątpliwie pozytywne szczegóły: stosunkowo wysoki wskaźnik procentowy młodości i dorosłych, wskazujących na rodzinę jako istotny, ich zdaniem, cel życia. W Polsce przyjęła się instytucja separacji małżeńskiej jako sposób podejmowania w sytuacjach krańcowych rozstrzygnięć. Oba powyższe szczegóły wskazują na konieczność wykorzystania ich przez Kościół w Polsce w swojej praktyce duszpasterskiej. Kolejny z artykułów ks. Adama Skrzeczki *Troska Kościoła katolickiego w Polsce o rodzinę po drugiej wojnie światowej* jest refleksją historyczno-pastoralną o urzeczywistnianiu się w Polsce Kościoła w rodzinie i przez rodzinę. Problematyka przedstawiona jest w trzech tematycznie częściach: sytuacja polskich rodzin jako punkt wyjścia w pracy duszpasterskiej, kontekst eklezjalny życia polskich małżeństw i rodzin oraz wymiary troski Kościoła o małżeństwo i rodzinę. Ostatni punkt „wymiary troski...” przedstawia dużo dotychczasowych praktyk i postulatów na przyszłość w zakresie duszpasterstwa rodzin w Polsce. Ostatnia z pierwszej części pozycja, to artykuł ks. Piotra Morcińca z Uniwersytetu w Opolu, poświęcony kolejnemu gorącemu tematowi współczesności *Etyczne granice transplantacji*.

Tematykę historyczną podejmuje ks. Tadeusz Kasabuła w artykule *Początki Kościoła katolickiego łacińskiego na Rusi*. W dziale „Materiały” opublikowano dwa dokumenty źródłowe: wydany przez ks. Andrzeja Kakareko *List pasterski biskupa wileńskiego Jerzego Radziwiłła z dnia 25 lutego 1582 r.* oraz przygotowaną do druku przez ks. Tadeusza Krahela *Kronikę kościoła farnego w Grodnie*. Cenny artykuł na temat początków Kościoła łacińskiego na Rusi, autorstwa ks. Tadeusza Kasabuły, posiada, moim zdaniem, dwa braki. Jego treść oparta jest głównie na opracowaniach. Szkoda że autor nie uwzględnił w literaturze pozycji ks. prof. B. Kumora, który w omawianym temacie ma kilka istotnych opracowań. Przy omawianiu trudnych dziejów chrystianizacji w średniowieczu na terenie obecnej Białorusi „między Rzymem i Konstantynopolem” zabrakło przynajmniej wzmianki o Jażwingach. Lud ten, choć w późniejszych wiekach zaniknął, do XIV w. zamieszkiwał na poważnej części terytorium. Wydawnictwa źródłowe, zwłaszcza

pierwsze (*List pasterski*) budzą niedosyt z powodu skromnego opatrzenia ich w przypisach wyjaśnieniami i uzupełnieniami, charakterystycznymi dla tego typu publikacji. Ks. prof. T. Krahel, wydawca „Kroniki”, we wstępie do tekstu informuje, że dotarł w dziale rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie do licznych kronik parafii i klasztorów diecezji wileńskiej z lat 1848–1851. Piszący niniejszy tekst proponuje wydawcy, aby osobiście lub z zespołem podjął się publikacji tych kronik jako cennych źródeł do badań nad dziejami Kościoła na terenie Rosji carskiej w połowie XIX w., tuż przed wybuchem powstania styczniowego. Taką inicjatywą wydawniczą Teologia na Uniwersytecie Białostockim wniosłaby ważny swój twórczy wkład w badania nad dziejami Kościoła katolickiego na ziemiach polskich.

W dziale „Sprawozdania” zamieszczono omówienia sesji naukowych, które odbyły się w Wilnie (21–22 XI 2002 r.) – „Biskup Antoni Baranowski: osobowość i środowisko” i w Rzymie (18–20 VII 2003 r.) – „Uniwersytet i Kościół w Europie”. Przedstawiono też relację z czwartego światowego spotkania rodzin w Manili (22–26 I 2003 r.) – „Rodzina chrześcijańska – Dobra nowina na trzecie tysiąclecie”. Szczególnie interesujące dla czytelnika jest sprawozdanie z działalności Międzywydziałowej Katedry Teologii Katolickiej za okres od 1 I 2002 do 30 IX 2003 r. Poza aktywnością dydaktyczną i wydawniczą, przy współpracy z innymi wydziałami Uniwersytetu, zorganizowano 5, 7, 12 III 2002 r. wykłady otwarte: „Globalizacja – nadzieja i lęki”. Katedra urządziła 13 IV 2002 r. i 26 IV 2003 r. zjazdy paschalne katechetów duchownych i świeckich pod hasłem „Poznaj oblicze Jezusa Chrystusa” i „Dobro wspólne – rodzina”. Z okazji 10. rocznicy powstania archidiecezji białostockiej i 75-lecia koronacji obrazu matki Boskiej Ostrobramskiej zorganizowano 31 V 2002 r. w Białymstoku sesję naukową pt. „Wielkie wydarzenia lat 1991–1992 w Kościele Białostockim”. Katedra była też współorganizatorem konferencji naukowej 3 XII 2002 r. w Auli Magna Akademii Medycznej w Białymstoku na temat transplantacji organów ludzkich. Współ z innymi jednostkami uniwersytetu – Katedrą Teologii Prawosławnej, Zakładami Językoznawstwa Historycznego oraz Literatury Oświecenia i Romantyzmu Instytutu Filologii Polskiej oraz Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej Katedra Teologii Katolickiej zorganizowała 18–21 V 2003 r. międzynarodową konferencję naukową pt. „Chrześcijańskie dziedzictwo duchowe narodów słowiańskich. Literatura. Kultura. Język”. W ciągu roku organizuje też wykłady otwarte z katolickiej nauki społecznej. Ich treść publikowana jest w serii wydawniczej: Biblioteka Wykładów Otwartych z Katolickiej Nauki Społecznej.

Z recenzji, trzy dotyczą publikacji pochodzących ze środowiska teologicznego Białegostoku: E. O z o r o w s k i, *Dialogi o Bożym Miłosierdziu*, Białystok 2003, A. S k r e c z k o, *Troska Kościoła katolickiego w Polsce o małżeństwo i rodzinę w okresie Wielkiej Nowenny Tysiąclecia (1957–1966). Studium teologiczno-pastoralne*, Białystok 2002, 610 s. oraz wydawnictwo źródłowe: *Źródła do dziejów Litwy*, t. VI: *Wizytacja dekanatu kowieńskiego z 1782 r. przeprowadzona przez biskupa Ignacego Jakuba Massalskiego*, oprac. Vytautas Jogela, Kataliku Akademija, Vilnius 2001, 943+XVI s.

Drugi tom „Roczników Teologii Katolickiej” jest ilustracją aktywności katolickiego środowiska teologicznego na Uniwersytecie w Białymstoku, na którym – obok katolickiej – istnieje Międzywydziałowa Katedra Teologii Prawosławnej.